

az útleírás értékelése és nyelvi verzióinak bemutatása a lényeg. Újdonság a tervezett angol fordítás kézírata, és ennek a keletkezéstörténete. Mondjuk, én nem mondanám Kakas Istvánt kozmopolitának, hiszen ez a szó nem illik a korájukat leíró kifejezések sorába.

A reformok idejében a soron következő a katolikus reform, ez a negyedik fejezete a könyvnek (*The Catholic Reforming Movements in the Early 17th Century*). A török téma átkötése Esterházy Pál és *Kunstkabinete*, avagy az *Egy csudálatos ének* elemzése. Magam, a magyar gondolkodástörténetben, a politikai gondolkodás történetében, sőt, a magyar mentalitástörténetben alapvető jelenségnek tartom azt, amit Ács Pál leírt Pázmány Péter beszédei kapcsán. Nem egyszerűen a katolikus és a protestáns történetfilozófiai, adott kérdésekben teológiai felfogás különbözősége az érdekes, hanem a közös hatása a két felekezeti beszédmódnak, illetve a beszédek tartalmi szemléleti elemeinek. És ezek, köszönhetően a minden stíluskorszakban megszületett, közvetítő magyar irodalmi szövegeknek, máig élnek.

MONOK ISTVÁN

A Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet „Seminarium Incarnatae Sapientiae” Könyvtárának régi állománya I., összeáll. Szügyi-Szücs Judit, Veres Anna Mária, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest, 2019 (A Kárpát-medence magyar könyvtárainak régi könyvei, 12). 142 p.

A nyomtatott nemzeti kulturális örökség feltárását, nyilvántartását és szélesebb körű felhasználásra való előkészítését tűzte ki célul a program, amely a Kárpát-medencében található magyar könyvtárak régi könyvállományát veszi számba. A másfél évtizede megkezdett feltárási munkát Monok István, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ főigazgatója koordinálja, összefogó munkájának eredményeképpen eddig tizenkét kötet látott napvilágot. A katalógusok nagyobbik része Erdélyben található magyar könyvtárak régi könyveinek jegyzékét teszi közzé (A Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár régi állományának két kötete, 2005, 2008; Az egykori nagyenyedi minorita rendház könyvtárának régi állománya, 2009; A kaplonyi ferences rendház könyvtárának régi állománya, 2009; A Sztamári Római Katolikus Egyházmegye Műemlékkönyvtárának régi könyvei, 2010; A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtárának régi állománya, 2015; A Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet „Seminarium Incarnatae Sapientiae” Könyvtárának régi állománya, 2019), egy kötet a Felvidékről (A füleki ferences rendház könyvtárának régi állománya, 2012), és szintén egy a Vajdaság területén elhelyezkedő magyar könyvtárból származik (A zombori kármelita rendház könyvtárának régi állománya, 2015). A mai Magyarország területét a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár régi könyveinek három kötetben megjelent katalógusa képviseli (A Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár 1701 előtti nyomtatványai, 2010; A Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár 1701–1800 közötti régi nyomtatványai, 2016; A Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár 1801–1850 közötti régi nyomtatványai, 2018). A jelen recenzió tárgyát képező tizenkettedik kötet egyik összeállítója, Szügyi-Szücs Judit szintén szegedi kötődésű, a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtár munkatársa, míg szerzőtársa, Veres Anna Mária, a Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola Könyvtárának könyvtárosa.

A Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet Könyvtára régi állományának katalógusa 246 régi könyvet vesz számba, nem megfelelően a nem fellelt, de a leltárak szerint az állomány részét képező kötetekről sem. A munka két nagyobb egységre osztható. Az első az 1601 előtt megjelent antikvákat gyűjti csokorba, míg a második a Régi Magyar Könyvtár gyűjtőkörébe tartozó darabokat térképezi fel. A kötetet háromnyelvű – magyar, román és német – előszó vezeti be, amely

a vártnál tömörebben foglalja össze a könyvtár gyűjteményének alakulását, a tárgyalat tételek feldolgozását, a kiemelkedő possessorokat és sokszínű provenienciát, valamint utal egy új, eddig ismeretlen mű felfedezésére is. Az előszóhoz képest terjedelmes köszönetnyilvánításból kitűnik, hogy milyen széles körű összefogás eredményét tartja kezében az olvasó. Egyházi és világi személyek, egyetemi hallgatók és tudós kutatók dolgoztak a kötet összeállításán és megjelenésén. Az előszót követő útmutatót, valamint a katalógus szerkesztésének néhány szempontját már csak magyarul és románul szerepeltették a kötet összeállítói, míg a címek a teljes kötetben mindhárom nyelven olvashatóak. A bevezető részt a nyomtatványok azonosításához felhasznált elektronikus és nyomtatott katalógusok bibliográfiája, valamint az általános rövidítések jegyzéke teszi teljessé.

A 190 darab 1601 előtt megjelent antikvából 177 fellelhető a könyvtárban, míg 13 nem, de a leltárak szerint az állomány részét képezi. A Régi Magyar Könyvtár darabjai közül 48 található meg a könyvtárban, míg 7 csak a leltárak szerint képezi az állomány részét. Az egymást szerzői betűrendben követő tételek leírásában a bibliográfiai leírást a példányleírás, az adott kötet egyedi jellemzőinek feltárása követi. Kiemelendő a kötésleírások precizitása és hossza, amelyben a leíró kitér a kötés anyagára, technikájára, színére, díszítésére és állapotára, a könyvtest és az előzéklevelek állapotára, a gerincfeliratokra, címkékre, valamint a nyomtatvány-, kézirat- vagy kódextöredékek használatára is. A nagyrészt terjedelmes és részletes leírások mellett mintegy ellenpontként néhány esetben mindössze egy szavas – „félbőr” (pl. 7, 98, 150, 202, 204. tétel) vagy „pergamen” (pl. 148, 194, 195, 196, 235, 236. tétel) – kötésleírás szerepel.

Az egyes példányok proveniencia- és possessorbejegyzéseit a lehetséges mértékben szintén részletes feltárára kerültek, megadva a kötetben belüli pontos helyüket, keletkezésük idejét (század) valamint nyelvét. További kutatói munkát érdemelne két magyar nyelvű bejegyzést tartalmazó 16. század közepéről származó mű (31, 128. tétel), amennyiben a bennük szereplő magyar nyelvű szöveg korainak mondható. A példány irodalmaként legtöbbször a régi jelzet lett feltüntetve, ami irányadó és pontos adat a kötetek azonosításakor. Sok helyen azonban csupán az „alvinczi bulgarita” vagy a „tövísi pálos” kifejezés szerepel, ami első olvasásra egy pillanatra elgondolkoztatja az olvasót, mígnem rájön, hogy az előszóban említett tövísi pálos szerzetesek, illetve az alvinczi bulgarita ferences barátok könyvtárának említéséről van szó, pontosabb azonosításhoz azonban nem találunk kapaszkodót. Figyelemre méltó adat lehetne még a művek illusztráltságának feltüntetése, például a kötetekben szereplő, különböző metszetekről, díszcímlapokról vagy nyomdászjelvényekről való tájékoztatás. A katalógust záró szerzői névmutató, a nyomdahelyek, nyomdászok és kiadók mutatója, valamint a possessormutató nagy segítséget nyújt a keresésben és a kiadványban szereplő művek csoportosításában, elemzésében.

A gyulafehérvári régi könyvállomány színes összetételt mutat. Ókori szerzők művei, kora újkori élvonalbeli tudományos munkák, eredeti nyelven megjelent könyvek és fordítások, különböző possessorok és változatos nyomdahelyek egyaránt megjelennek bennük. Egyházi gyűjteményről lévén szó nem meglepő, hogy Szent Ágoston egyházatya, a kereszténység egyik legnagyobb hatású filozófusának a 16. században kiadott művei hangsúlyosan szerepelnek az antikvák között. A könyvtárban megtalálható összes munkáinak tíz kötetes, mutatóval ellátott, 1584-ben Velencében nyomtatott kiadása (8–17, 20. tétel), a *De Civitate Dei* 1596-os genovai edíciója (18. tétel), valamint Ágoston leveleinek gyűjteménye Rotterdami Erasmus szerkesztésében (1555, Párizs, 21. tétel). A természettudományos művek közül Galénosz, ókori, görög eredetű római orvos és filozófus orvosi könyveit emelném ki, amelyek az emberi test felépítésével, gyógyszerészettel és általánosságban a betegségek gyógyításának művészetével foglalkoznak (1549, Bázél, 76–86. tétel). A kiadás igazi szellemi csúcsteljesítmény, mivel a szöveget Rotterdami Erasmus barátja, a neves 16. századi szász humanista, Janus Cornarius – aki könyvet írt a pestisről, valamint orvostanhallgatóknak is készített tankönyvet – fordította, és Conrad Gessner, 16. századi svájci természettudós, a modern zoológia megalapítója szerkesztette.

A Régi Magyar Könyvtár gyűjteményében mind possessorként mind szerzőként kiemelten szerepel Illyés András József (1646–1712) erdélyi katolikus püspök, a magyar nyelvű barokk egyházi irodalom termékeny tollú képviselője. Munkásságának középpontjában a világiak vallásos nevelése állt, e célt szolgálta minden, magyarul és latinul megjelent műve. A Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet Könyvtárában egy munkája található meg magyar nyelven, *Szerzetesi tekleletességnek, és joságos cselekedeteknek gyakorlatossága* címmel (1708, Nagyszombat, 204. tétel), amely a spanyol jezsuita Alfonso Rodriguez latin nyelvű művének fordítása. A könyvtárban található többi kötete (205–217. tétel) latin nyelvű, különböző témákat érintő (mint a keresztény élet, szentháromság, angyalok, aprószentek, szentek, purgatórium, ítéletnap, mártírok) beszédeinek szerkesztett változata.

A katalógusban számba vett művek possessorainak jelentős része valamelyik szerzetesrend, legtöbbször az Európa számos településén jelen lévő jezsuiták (Bécs, Gyulafehérvár, Ingolstadt, Kamjanec-Pogyilszkij, Kolozsmonostor, Kolozsvár, Krems an der Donau, Mantova, Nagyszeben, Torda, Zágráb) vagy a ferencesek (Alvinc, Csíksomlyó, Déva, Eszternek, Füle, Gyulafehérvár, Krajova, Rimnik), de találunk könyveket a velehradi ciszterci vagy a tövisi pálos rend könyvtárából is. A 16. századi könyvtulajdonosokat képviseli a felvidéki nagybirtokos főnemes, Eger várának kapitánya és Heves, valamint Külső-Szolnok vármegye főispánja, Magóczy Gáspár (221. tétel), míg a 19. századi possessorokat a tragikus véget ért Majláth György (1818–1883) országbíró, a főrendiház elnöke (192. tétel).

A könyvárak gyűjteményeinek alapos feltárása fedi csak fel, hogy milyen kincseket rejthet akár egy kisebb állománnyal rendelkező bibliotéka. A Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet Könyvtárában található például egy unikum példány Rotterdami Erasmus *Colloquiorum Maturini corderii centuria una...* című, 1645-ben Gyulafehérváron nyomtatott művéből (199. tétel). A bizonyára tankönyvként használt, eddig ismeretlen nyolcadrét könyvecske egy három művet tartalmazó kolligátum harmadik részét képezi, és a híres 16. századi svájci kálvinista teológus, pedagógus Maturinus Corderius, valamint Rotterdami Erasmus válogatott beszédeit tartalmazza szó- és kifejezésgyűjteménnyel kiegészítve több mint kétszáz oldal terjedelemben. A mű címlapjának fotója unikális képként díszíti a kötetet, ilyen módon is felhívva rá a figyelmet. Szerencsétlen módon a címleírásba elütés csúszott, és így: „...cum Erasmi Roterodami *Colloquius felectis...*” szerepel a címlapon is jól olvasható „...cum Erasmi Roterodami *Colloquius selectis...*”, helyett. Az elírás természetesen nem kisebbíti az újonnan felfedezett mű páratlan könyvészeti értékét.

A Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet Könyvtárának régi állománya című kötetről összességében elmondható, hogy átgondolt, jól strukturált munka, amely a fent említett pontatlanságok orvoslása után alapul szolgálhat régi könyvekkel kapcsolatos további kutatásoknak. A katalógus címe tartalmazza az ígéretes I. számú megjelölést, reméljük, hogy a megkezdett munkát hamarosan követi a folytatás.

BAKONYI ZSUZSANNA

Todoreszku. Egy kivételes könyvtár kincsei – Comorile unei biblioteci unice – Treasures of a Unique Library, szerk. Varga Bernadett, a szerk. munkatársai Nagy Levente, Hutai Zsófia, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2020. 248 p.

Rengeteg könyv- és filmelmény alapján az is el tud képzelni egy könyvtárost, aki még nem járt egy bibliotékában sem. Le tudja írni, hogyan néz ki, el tudja mondani, mivel foglalkozik. Aki pedig olvas könyveket, be-betér egy-egy könyvtárba, leül és elmélyed egy témában, az még azt is tudja, hogy a barna köpeny, zsebekben ceruza és toll, a száj szegletében megbújó cigaretta nem pusztán